

بررسی پژوهش‌های گردشگری در ایران با رویکرد سیستمی

سیدجلیل لاجوردی*

علی رضاییان**

حمیدرضا فرتوک‌زاده***

شهاب طلایی شکری****

چکیده

توسعه گردشگری به علت وجود بازیگران و ذینفعان مختلف دارای پیچیدگی‌های زیادی است. این پیچیدگی و کنشگری بازیگران مختلف موجب شده است که جهت‌گیری پژوهش‌های حوزه گردشگری در یک دهه گذشته با رویکرد سیستمی روند رو به رشدی داشته باشد و تبیین پویایی‌های سیستم گردشگری در کشور، جایگاه خود را در بین مطالعات مختلف بازنماید. پرسش اصلی که در این مطالعه به دنبال آن بوده‌ایم، این است که انباشت تحقیقات صورت گرفته با این رویکرد سیستمی چگونه بوده و به دنبال پاسخ به کدام مسائل بوده‌اند؟ و دانش انباشته‌شده از چه روش‌هایی استفاده کرده و چه محتوایی را تولید کرده است؟ برای این منظور مجموع پژوهش‌های انجام‌شده در ارتباط با گردشگری و رویکرد سیستمی در فاصله سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۸۶ مورد بررسی قرار گرفتند. این مطالعه از جنس مطالعات ثانویه بوده و به روش نظام‌مند انجام شده است و با مراجعه به پایگاه‌های علمی معتبر داخلی به بررسی مقالات، پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی در این زمینه پرداخته است. این مطالعه نشان می‌دهد که غالب پژوهش‌های گردشگری انجام‌شده در کشور با زمینه دانش جغرافیا تهیه شده‌اند و همچنان بررسی صنعت گردشگری با رویکرد سیستمی در مراحل ابتدایی قرار دارد. همچنین حجم کارهای علمی در این زمینه بسیار اندک بوده و تاکنون تولید ادبیات جامعی که بتواند عناصر و بازیگران سیستم گردشگری را تبیین نماید، صورت نگرفته است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، رویکرد سیستمی، فراتحلیل

Jalililajevardi@yahoo.com

* استادیار دانشکده مدیریت دانشگاه شهید بهشتی تهران

A-rezaian@sbu.ac.ir

** استاد دانشکده مدیریت دانشگاه شهید بهشتی تهران

Hr.fartokzadeh@gmail.com

*** دانشیار دانشگاه صنعتی مالک اشتر

**** دانشجوی دکتری مدیریت سیستم‌ها، دانشگاه شهید بهشتی تهران (نویسنده مسئول)

S_talaie@sbu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱/۲۴

تاریخ دریافت: ۹۷/۹/۱۱

فصلنامه راهبرد، سال بیست و هفتم، شماره نودویک، تابستان ۱۳۹۸، صص ۱۳۹-۱۰۹

مقدمه

صنعت گردشگری یکی از بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنایع در دنیا محسوب می‌شود و بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به‌عنوان منبع اصلی توسعه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ساختارهای زیربنایی خود می‌دانند (سمیعی و غیاثیان، ۱۳۹۴: ۲).

گردشگری صنعتی است که وابستگی متقابل عوامل آن، در حد قابل‌توجهی بالا بوده و ایجاد روابط مبتنی بر همکاری بین این عناصر، بیش از آنکه امری دلخواه باشد، الزامی مدیریتی است (اسکات و همکاران، ۲۰۰۸: ۷۰).

صنعت گردشگری سیستمی است که در آن ارتباطات متقابل از اهمیت زیادی برخوردار بوده و در واقع همکاری و هماهنگی بین بازیگران مختلف یک مقصد گردشگری است که محصول گردشگری را پدید می‌آورد (بیورک و ویرتانن، ۲۰۰۵: ۲۳۰-۲۱۲).

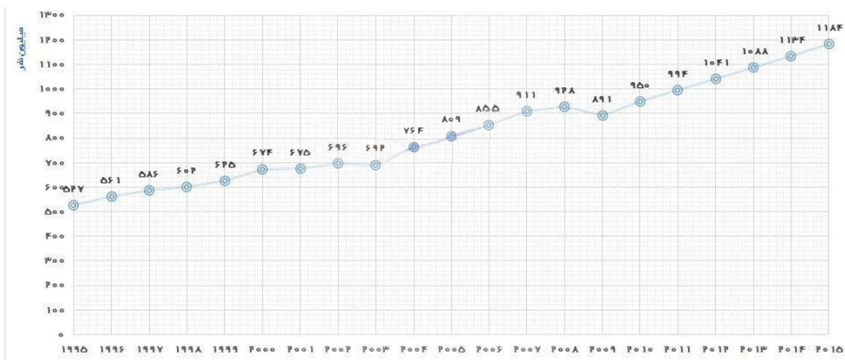
در طی شش دهه گذشته، گردشگری به گسترش و تنوع خود ادامه داده تا تبدیل به یکی از بزرگ‌ترین و سریع‌ترین بخش‌های دارای رشد اقتصادی در جهان شود. در این میان بسیاری از مقصدهای جدید، علاوه بر مقصدهای سنتی مورد علاقه در اروپا و آمریکای شمالی نیز در این مدت ظهور پیدا کرده‌اند.

رشد بی‌وقفه گردشگری در طول زمان به‌رغم شوک‌های اقتصادی و امنیتی گاه‌وبیگاه، نشان‌دهنده قدرت و انعطاف‌پذیری این بخش بوده است؛ به‌طوری‌که گردشگران بین‌المللی از ۲۵ میلیون نفر در سال ۱۹۵۰ به بیش از ۲۷۸ میلیون نفر در سال ۱۹۸۰، ۶۷۴ میلیون نفر در سال ۲۰۰۰ و ۱،۲۳۵ میلیون نفر در سال ۲۰۱۶

افزایش یافته است.

به همین ترتیب، درآمدهای گردشگری بین‌المللی از طریق مقصد در سراسر جهان از ۲ میلیارد دلار در سال ۱۹۵۰ به ۱۰۴ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰، ۴۹۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ و ۱۲۲۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است. گردشگری بخش عمده‌ای از تجارت بین‌المللی در حوزه خدمات است. علاوه بر دریافتی در مقاصد، گردشگری بین‌المللی همچنین ۲۱۶ میلیارد دلار صادرات را از طریق خدمات حمل‌ونقل مسافری بین‌المللی که به گردشگران بین‌المللی (غیرساکنان) ارائه می‌شود، در سال ۲۰۱۶ ایجاد کرده است که مجموع ارزش صادرات گردشگری را تا ۱,۴ تریلیون دلار یا به‌طور متوسط ۴ میلیارد دلار در هر روز افزایش داده است.

نمودار ۱. وضعیت گردشگری برون‌مرزی از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۵

منبع: بارومتر ۲۰۱۵ سازمان جهانی جهانگردی، ۲۰۱۶ (شماره ۱۴)

پس از افزایش یک‌درصدی از ۶ درصد در سال ۲۰۱۵، گردشگری بین‌المللی ۷ درصد از صادرات جهان را در کالاها و خدمات تشکیل می‌دهد. گردشگری در طول پنج سال گذشته سریع‌تر از تجارت جهانی در حوزه‌های مختلف رشد کرده است.

گردشگری به‌عنوان یکی از بخش‌های مهم صادرات جهانی، پس از سوخت و مواد شیمیایی رتبه سوم صادرات جهانی را برعهده دارد که به‌این‌ترتیب پیش از صنعت خودروسازی و غذا قرار دارد. در بسیاری از کشورهای در حال توسعه،

گردشگری مهم‌ترین بخش صادرات محسوب می‌شود (سازمان جهانی جهانگردی، ۲۰۱۷).

یکی از رویکردهای درک صنعت گردشگری این است که آن را به‌عنوان یک سیستم در نظر بگیریم که شامل نه تنها کسب‌وکارها و گردشگران، بلکه جوامع و محیط‌ها نیز می‌شود. برخی از محققان این مؤلفه‌های مختلف صنعت گردشگری را به‌صورت به‌هم‌پیوسته تفسیر می‌کنند که در نتیجه یک «سیستم گردشگری» را تشکیل می‌دهند. به‌عنوان مثال، گان (۱۹۹۴) از گردشگری به‌عنوان یک نظام تفسیر می‌کند. وی عنوان می‌کند که هر بخشی از گردشگری به بخش دیگر مربوط می‌شود و هیچ مدیر یا مالکی درگیر در سیستم گردشگری، کنترل کامل سرنوشت خود را ندارد. به همین دلیل، مدیران درگیر در هر بخش از این سیستم نیاز به درک پیچیدگی آن و داشتن یک دیدگاه تقلیل‌دهنده تقریباً جامع از عملیات تجاری خود دارند.

تصمیمات و اقدامات انجام‌شده توسط اجزاء کسب‌وکار، عواقبی برای اجزای دیگر سیستم خواهد داشت. به‌عنوان مثال، تصمیم یک تور اپراتور به مقصد خاص از برنامه خود، عواقب اقتصادی و اجتماعی برای کسب‌وکار و جامعه محلی در آن مقصد دارد که به تجارتشان وابسته است (هولدن^۱، ۲۰۰۸: ۷).

این پژوهش سعی دارد با بهره‌گیری از روش مرور نظام‌مند آثار علمی و پژوهشی منتشر شده حوزه گردشگری در ایران را که با رویکرد سیستمی انجام شده است، مورد بررسی قرار داده و خواهان آن است که سطوح ورود به بحث ارتباط بین رویکرد سیستمی و صنعت گردشگری را بررسی کند. به عبارتی می‌توان گفت که هدف اصلی این پژوهش، آن است تا با بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در کشور به تحلیل و تبیین این امر پردازد که میزان ورود تحقیقات حوزه گردشگری به نظریه‌های سیستمی به چه میزان بوده و اصولاً صنعت گردشگری تا چه حد و با استفاده از چه روش‌هایی با رویکردهای سیستمی اعم از

1. UNWTO

2. Holden

سخت و نرم، به تجزیه و تحلیل گردشگری در ایران پرداخته است. با توجه به اینکه صنعت گردشگری ماهیتاً یک صنعت بین‌رشته‌ای (در بعد علمی) و بین‌سازمانی (در بعد اجرایی) است، بنابراین از پیچیدگی‌های فراوانی در تحلیل و تبیین برخوردار است. لذا بررسی این امر که در ایران به این صنعت تا چه حد از زاویه نگاه سیستمی پرداخته است، می‌تواند گامی مؤثر در بهبود پژوهش‌های آتی باشد.

۱. رویکرد سیستمی

رویکرد سیستمی (تفکر سیستماتیک)، فرایند شناخت مبتنی بر تحلیل (تجزیه) و ترکیب آن در جهت دستیابی به درک کامل و جامع یک موضوع، در محیط پیرامون خویش است. این نوع تفکر درصدد فهم کل سیستم و اجزاء آن، روابط بین اجزا و کل و روابط بین کل با محیط آن (فراسیستم) است. رویکرد سیستمی که برخورد سیستمی با موضوعات را در پی دارد، به دنبال تشخیص عناصر تشکیل‌دهنده موضوع و پیوندهای موجود میان این عناصر است نه در جستجوی مجموعه‌ای از ویژگی‌های موضوع (مرعشی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸).

۲. تعریف گردشگری از منظر سیستمی

از آنجاکه عناصر و بازیگران متنوع و گوناگونی در زنجیره صنعت گردشگری به فعالیت می‌پردازند تا خدمت نهایی و مطلوب به گردشگر ارائه شود، لذا می‌توان گفت که گردشگری مجموعه‌ای از فرایندها، فعالیت‌ها و ستانده‌های خروجی از تعامل و ارتباط بین گردشگران، عرضه‌کنندگان خدمات و محصولات گردشگری، دولت، جامعه میزبان و محیط پیرامونی است که گردشگران را جذب کرده و پذیرای آن‌ها است (گلدنر و ریچی، ۲۰۰۳: ۵).

برخی از محققان، گردشگری را پدیده‌ای چندوجهی می‌دانند که به بررسی جابه‌جایی (حرکت) انسان به سمت مقصدی غیر از محل سکونت معمولش و اقامت وی در آنجا می‌پردازد که از این نظر پدیده‌ای متشکل از عناصر پویا و ایستا است (ضیایی و تراب احمدی، ۱۳۹۱: ۱۳).

۳. سیستم گردشگری

بررسی‌ها نشان می‌دهد که ورود جدی رویکرد سیستمی به پدیده گردشگری از دهه ۱۹۹۰ بوده است، هرچند که سابقه رویکرد سیستمی به گردشگری به دهه ۶۰ میلادی برمی‌گردد. از این دهه به بعد ملاحظه می‌شود که محققان و پژوهشگران مختلفی به بررسی پدیده گردشگری با بهره‌گیری از دیدگاه سیستمی می‌پردازند. یکی از اولین تعاریفی که از گردشگری با رویکرد سیستمی بیان شده است توسط کورو^۱ در سال ۱۹۶۷ بوده است. ایشان گردشگری را به‌عنوان «مجموعه‌ای از روابط تعریف‌شده، خدمات و تسهیلاتی که به علت حرکات خاص انسانی ایجاد می‌شود، توصیف می‌کند». او بیان می‌کند که گردشگری یک مجموعه بزرگ از موارد زیر است:

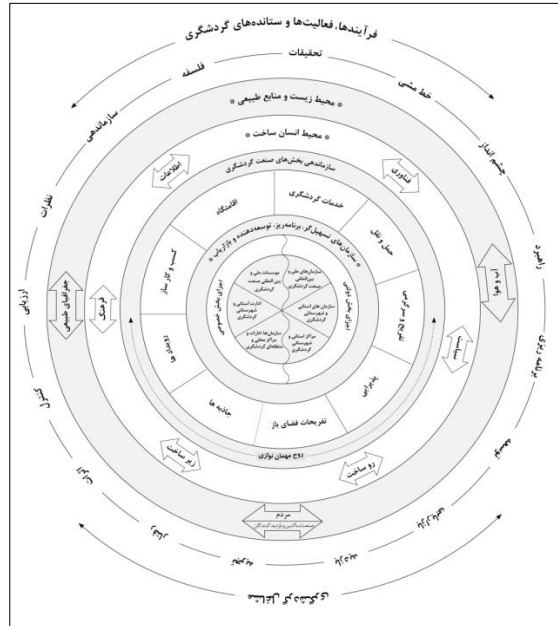
- ۱) حمل‌ونقل: هوایی، ماشین، راه‌آهن، دریا، رودخانه و غیره؛
 - ۲) خانه‌های اجاره‌ای، هتل‌ها، متل‌ها و خوابگاه‌ها؛
 - ۳) آژانس‌های مسافرتی؛
 - ۴) راهنمای تور؛
 - ۵) رستوران‌ها، کافی‌نت‌ها و سایر مؤسسات؛
 - ۶) مؤسسات تجاری اختصاص داده‌شده به فروش سوغات، اقلام سفر و کالاهای دیگر که معمولاً مسافران مصرف می‌کنند؛
 - ۷) تولیدکنندگان سوغات و کالاهای دیگر که معمولاً توسط مسافران مصرف می‌شوند؛
 - ۸) هنرمندان تولیدکننده صنایع دستی؛
 - ۹) مراکز تفریحی. هر یک از این زیرمجموعه‌ها را می‌توان به زیرمجموعه‌های دیگر تقسیم کرد (لومان^۲ و نتو^۳، ۲۰۱۶: ۴).
- محققان و پژوهشگران زیادی با الگو گرفتن از دیدگاه سیستمی به بررسی

1. Cuervo
2. Lohmann
3. Netto

اجزا و عناصر گردشگری پرداخته‌اند. زاویه نگاه این افراد به پدیده گردشگری موجب شده است که گردشگری با رویکرد سیستمی از دیدگاه‌های گوناگون بررسی و تبیین شود.

گردشگری یک پدیده پیچیده است که توصیف مختصر آن بسیار دشوار است. هر مدل گردشگری باید بتواند ترکیب اجزای سیستم گردشگری را دربر گیرد و همچنین فرایندهای کلیدی و نتایجی که در گردشگری رخ می‌دهد را نشان دهد. این فرایندها و نتایج شامل ماهیت گردشگری، تجربه سفر و ابزارهای حمایت‌کننده که از طریق امکان گردشگری به وجود می‌آید، است. گلندر و ریچی تلاش کرده‌اند که به توصیف پیچیدگی و روابط میان مؤلفه‌های پدیده گردشگری بپردازند. مدل گلندر و ریچی و بررسی عناصر گردشگری با رویکرد سیستمی توسط ایشان یکی از جامع‌ترین رویکردها به گردشگری از منظر سیستمی است و به‌نوعی می‌توان گفت تمام عناصر سیستم گردشگری را ترسیم و تشریح کرده‌اند.

شکل ۱. اجزا سیستم گردشگری از دیدگاه گلندر و ریچی

عناصر اصلی در این مدل عبارتند از:

گردشگر: قلب مدل پدیده گردشگری، به طور واضح گردشگران و تجارب سفری است که آن‌ها در هنگام بازدید از یک مقصد گردشگری کسب می‌کنند. برای اینکه یک مقصد جهت‌انگیزه‌ها و تجربه‌های باکیفیت بالا فراهم شود، مهم است که هم سیاستگذاران و هم مدیران قادر به درک انگیزه گردشگران برای سفر لذت‌بخش باشند و همچنین عوامل متعددی که بر انتخاب یک مقصد، شیوه سفر و انتخاب نهایی برای سفر تأثیر می‌گذارد را درک نمایند. زمانی این امر محقق خواهد شد که ما گردشگر را به طور کامل درک کنیم و بتوانیم امکانات، رویدادها، فعالیت‌ها و برنامه‌هایی را توسعه دهیم که یک مقصد مشخص را انتخاب کنند (گلدنر و ریچی، ۲۰۱۲: ۹).

منابع طبیعی و محیط‌زیست: یک بعد اساسی از مدل-درواقع، اساس گردشگری-منابع طبیعی و مؤلفه‌های محیطی است. هر مقصد خاصی در درجه اول و به طور قابل توجهی توسط فیزیوگرافی (طبیعت و ظاهر چشم‌انداز آن) و آب‌وهوای آن (نوع آب و هوای آن در طول سال، یعنی شرایط گرما و سرما، رطوبت و خشکی و باد) مشخص می‌شود. در نهایت سومین بخش از محیط طبیعی، مردم هستند. در مورد مردم، ما باید بین دو دسته بسیار مهم از افراد تمایز قائل شویم: ۱) کسانی که متعلق به مقصد (ساکنان آن) هستند و ۲) کسانی که بازدیدکننده فعلی یا بالقوه مقصد هستند (بازار گردشگری).

محیط ساخته‌شده توسط انسان: بعد دیگر پدیده گردشگری، محیطی است که توسط انسان ایجاد شده است. این محیط ساخته‌شده در درجه اول شامل فرهنگ ساکنان منطقه میزبان است. فرهنگ مردم نشان‌دهنده ابعاد مختلف توسعه گذشته و شیوه زندگی فعلی آن‌هاست. فرهنگ یک ویژگی دائمی از یک مقصد است که نمی‌تواند (و نباید) به سادگی تغییر کند تا توسعه گردشگری را افزایش دهد.

زیرساخت‌های مقصد گردشگری: یکی دیگر از ابعادی است که الزاماً برای گردشگری ایجاد نشده‌اند؛ مانند جاده‌ها، شبکه‌های فاضلاب، شبکه‌های ارتباطی و بسیاری از امکانات تجاری (سوپرمارکت‌ها و فروشگاه‌های خرده‌فروشی) که برای

پاسخگویی به نیازهای ساکنان محلی ساخته شده است (گلندر و ریچی، ۲۰۱۲: ۱۰). فناوری: یکی از جدیدترین و درعین حال بانفوذترین ابعاد محیط ساخته شده است که ماهیت محصولات/ خدمات گردشگری و تجارب سفر را شکل می‌دهد. علاوه بر این به موفقیت یک مقصد توسط توانایی آن برای جمع‌آوری، تفسیر و استفاده از اطلاعات به شیوه‌ای مؤثر تعیین می‌شود.

در نهایت، یک بعد از گردشگری که اغلب مورد توجه قرار نگرفته است، سیستم کلی حکومتی است که در آن نظام گردشگری عمل می‌کند.

بخش‌های عملیاتی صنعت گردشگری: بخش‌های عملیاتی صنعت گردشگری نشان‌دهنده چیزی است که بسیاری از عموم مردم آن را «گردشگری» می‌دانند. بخش حمل‌ونقل شامل شرکت‌های هواپیمایی، شرکت‌های اتوبوس و غیره، بخش اقامت که شامل بسیاری از برندهای شناخته شده مانند هیلتون، ماریو، هوارد جانسون، بست وست و غیره است. بخش خدمات غذا شامل طیف وسیعی از برندها و نشان‌ها است. بخش جاذبه‌ها و فضای تفریحی و همچنین آژانس‌های مسافرتی خرده‌فروشی و تور اپراتورهای عمده‌فروش از مهم‌ترین اجزاء این بخش هستند (گلندر و ریچی، ۲۰۱۲: ۱۲).

روح مهمانداری: بخش‌های عملیاتی گردشگری مسئول ارائه تجربیات به یادماندنی باکیفیت بالا هستند. با این حال، باید مراقب بود که این تجربیات در روحیه گرم و مهمان‌نوازی قرار گیرد. بازدیدکنندگان تمایل طبیعی برای پذیرش گرم را دارند، آن‌ها در تلاش برای لذت بردن از طیف وسیعی از تجارب مقصد هستند. بنابراین چالش مواجهه با مقصد، ارائه تجربیات خود به روشی است که بازدیدکنندگان را قادر می‌سازد باور کنند که مورد استقبال قرار می‌گیرند و واقعاً مهمان هستند (گلندر و ریچی، ۲۰۱۲: ۱۳).

سازمان‌های برنامه‌ریز، توسعه‌دهنده و تسهیل‌کننده: این امر مورد تأیید همگان است که موفقیت گردشگری در نهایت به صلاحیت و توانایی تمام بخش‌های عملیاتی مورد بحث در بالا (یعنی خط مقدم گردشگری) بستگی دارد تا یک تجربه باکیفیت بالا برای هر یک از گردشگران - یک نفر در یک زمان - ارائه شود.

یک جزء پنهانی گردشگری وجود دارد که در تعیین موفقیت یک مقصد گردشگری به همان اندازه مهم است. این جزء با نام سازمان‌های برنامه‌ریزی، توسعه‌دهنده و تسهیل‌کننده شناخته می‌شوند.

این سازمان‌ها به‌نوعی سازمان‌های مدیریت مقصد هستند که در سطح ملی و محلی توسط سیاست‌ها و برنامه‌هایشان بر گردشگری اثر می‌گذارند (گلدنر و ریچی، ۲۰۱۲: ۱۳).

اهمیت برنامه‌ریزی و توسعه همکاری مشترک: یک بُعد از شکل که ضرورت دارد تا مورد توجه قرار گیرد، خط موجی است که ارتباط کاربردی بین بخش‌های عمومی و خصوصی را در تمام سطوح ایجاد کند. هدف از این خط، انتقال اهمیت برنامه‌ریزی یکپارچه یا مشارکتی است. از آنجایی که هر دو بخش دولتی و خصوصی هر یک بخش‌های مهمی از امکانات، رویدادها و برنامه‌های گردشگری را کنترل و اغلب آن‌ها را اداره می‌کنند، مهم است که تلاش‌های سیاسی، برنامه‌ریزی و توسعه به‌طور مداوم در چارچوب سازمانی مشترک، همکاری و همراهی انجام شود. عدم درک اهمیت این واقعیت منجر به دشمنی و نزاع در برنامه‌ریزی و توسعه استراتژیک می‌شود. بنابراین، هر مقصد باید تلاش کند سازمان‌هایی را ایجاد کند که در آن بر اساس همکاری مشترک طراحی شده باشند. نام واقعی سازمان (به‌عنوان یک مقام گردشگری، شورای گردشگری یا مشارکت گردشگری) اهمیت چندانی ندارد، آنچه مهم است کیفیت همکاری است که رخ می‌دهد.

فرایندها، فعالیت‌ها و نتایج گردشگری: یکی دیگر از ابعاد شکل که نیاز به درک دارد، ماهیت فرایندها و فعالیت‌هایی است که در سیستم گردشگری رخ می‌دهد و در نهایت نتیجه‌هایی را ایجاد می‌کند که به آن گردشگری گفته می‌شود.

در موضوع سازمان‌دهی اجزای گردشگری باید این اجزا با یکدیگر همکاری اثربخش داشته باشند. همان‌طور که اشاره شد، نتیجه مشترک این تلاش‌های سازمانی ایجاد یک سازمان مدیریت مقصد است. برای گردشگری موفق، سازمان مدیریت مقصد، باید با همکاری همه ذینفعان، فلسفه گردشگری مقصد را تعریف کند و یک سیاست، دیدگاه و استراتژی حمایتی را تعریف نماید. این عوامل،

به نوبه خود، جهت و دستورالعمل‌هایی را برای طرح‌های دقیق برنامه‌ریزی و توسعه ارائه می‌دهند که در نهایت ماهیت و کیفیت تجربیاتی را که مقصد قادر به ارائه آن است، تعیین می‌کند (گلدنر و ریچی، ۲۰۱۲: ۱۴).

مشاغل در گردشگری: تمام اجزا، بخش‌ها و سازمان‌های بالا به افرادی نیاز دارند تا فرایندهای مختلف را به کار گیرند و طیف وسیعی از فعالیت‌ها و تجارب را برای مسافران فراهم کنند. این تجارب محصول گردشگری و نتیجه پدیده گردشگری است. افراد در صنعت گردشگری که این تجربیات را ارائه می‌دهند، مانند هر صنعت، باید تعداد زیادی وظایف سازمانی را انجام دهند. این وظایف از شغل‌های نسبتاً ساده تا وظایف بسیار پیچیده و سخت را دربر می‌گیرد که همه آن‌ها در ارائه تجربه موفق مهم هستند.

صنعت گردشگری اغلب با تعداد زیادی از مشاغل که خط مقدم این صنعت هستند، مشخص می‌شود. تمامی بخش‌های گردشگری برای ارائه یک تجربه موفق به گردشگر نیازمند داشتن افراد متخصص و آموزش‌دیده هستند که بتوانند به نحو احسن این مهم را انجام دهند (گلدنر و ریچی، ۲۰۱۲: ۱۵).

۴. مرور نظام‌مند در حوزه گردشگری

در زمینه مرور نظام‌مند و فراتحلیل، آثار فراوانی وجود دارد که شاید بتوان گفت مهم‌ترین آن‌ها کتاب *مرور نظام‌مند و فراتحلیل اثر لیتل*^۱ و همکاران (۲۰۰۸)، *مقدمه‌ای بر مرور نظام‌مند اثر گاف*^۲ و همکاران (۲۰۱۷) و کتاب *مرور نظام‌مند اثر تورگرسون*^۳ (۲۰۰۳) باشد. این مطالعات در حوزه گردشگری در ایران بسیار نوپا بوده و آثار قابل‌دسترس بسیار کمی در این حوزه وجود دارد.

بستان و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان *مرور نظام‌مند پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری در ایران با هدف بررسی اثرات اقتصادی و زیست‌محیطی حاصل از توسعه گردشگری بر کشور ایران* به بررسی مطالعات

1. Littell

2. Gough

3. Torgerson

انجام‌شده در این حوزه پرداخته‌اند. بدین منظور ۱۶۴ مقاله در حوزه پیامدهای گردشگری در ۶۰ مجله با استفاده از روش مرور نظام‌مند مورد بررسی قرار گرفته است. یافته تحقیق نشان داده است که گردشگری در ایران عمدتاً پیامدهای اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی مثبت به دنبال داشته است، درحالی‌که بیشترین پیامدهای منفی گردشگری در حوزه زیست‌محیطی بوده است. همچنین این پژوهش نشان می‌دهد که عمدتاً پیامدهای گردشگری در سطح روستاها مورد بررسی قرار گرفته است که این امر نشان از اهمیت یافتن روستاها به‌عنوان مقاصد گردشگری است که محققان را در بررسی پیامدهای گردشگری در اجتماعات کوچک برانگیخته است (بستان و همکاران، ۱۳۹۶).

پژوهش دیگری که در ایران با روش مرور نظام‌مند در حوزه گردشگری انجام شده است، نیز به کوشش عظیمی و همکاران بوده است. این پژوهش با عنوان *مرور نظام‌مند مقالات پژوهشی در حوزه مطالعات اجتماعی گردشگری شواهدی از تحلیل محتوای نشریات علمی پژوهشی کشور صورت گرفته است*. در این پژوهش با بهره‌گیری از روش مرور نظام‌مند آثار علمی و پژوهشی مطالعات اجتماعی گردشگری در ایران با هدف آشکارسازی بینش و تفکر اجتماعی در مورد گردشگری بررسی شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که مهم‌ترین موضوع اجتماعی مورد توجه محققان گردشگری در ایران، ساختار و کارکردهای گردشگری بوده و بعد از آن عمده مقالات به گردشگر پرداخته‌اند و پیامدهای گردشگری و روابط گردشگر و میزبان به ترتیب در مراتب سوم و چهارم اهمیت قرار داشته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که موضوع گردشگری چندان مورد اقبال جامعه‌شناسان در ایران نبوده است و جغرافی‌دانان تفوق بیشتری در تولید و انتشار مسائل اجتماعی گردشگری داشته‌اند. یافته‌های پژوهش، شواهدی از رشد مطالعات بین‌رشته‌ای در موضوع گردشگری در ایران را نشان نداده است و بیشتر مؤید پژوهش‌های چندرشته‌ای است که عمدتاً با بهره‌گیری از روش‌های کمی و با نظرسنجی از ذینفعان و کارشناسان انجام شده است. نتایج این پژوهش نشان داده است خلأهای مفهومی و روشی زیادی برای توسعه دانش

بین‌رشته‌ای گردشگری و تأثیرگذاری آن در مسائل سیاست‌گذاری، توسعه و مدیریت گردشگری تجاری در ایران وجود دارد (عظیمی و همکاران، ۱۳۹۶).

بیات و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «گردشگری روستایی در ایران؛ ارائه تحلیل اسنادی از مقالات انتشاریافته فارسی»، به بررسی پژوهش‌های صورت گرفته با محوریت گردشگری روستایی پرداخته‌اند. این محققان مطالعات را به پنج بخش برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، آثار و پیامدهای گردشگری، ارزش‌گذاری اقتصادی گردشگری، تحلیل گسترش جغرافیایی و سنجش پایداری گردشگری تقسیم‌بندی نموده‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد بیش از ۶۰ درصد کل مطالعات انجام‌شده از روش‌های کمی استفاده کرده‌اند و گردشگری خانه‌های دوم و طبیعت‌گردی مهم‌ترین محورهای مطالعاتی بوده است (بیات و همکاران، ۱۳۹۲).

در تحقیقات خارجی در حوزه گردشگری استفاده از مرور نظام‌مند سابقه بیشتری دارد. گومزلیج^۱ با هدف شناسایی وضعیت تحقیقات دانشگاهی در زمینه نوآوری در صنعت گردشگری با بررسی منظم ادبیات، رویکردهای تحقیقاتی مختلف و دیدگاه‌های نوآوری گردشگری را ارائه می‌دهد. این مقاله ۱۵۲ مقاله منتشرشده را بررسی کرده است که نشان از تلاش‌های عمده در گسترش تحقیقات در مورد نوآوری در مهمان‌نوازی و گردشگری است (گومزلیج، ۲۰۱۶).

در مطالعه‌ای دیگر، کیم^۲ و همکاران به مرور نظام‌مند ادبیات گردشگری و مهمان‌نوازی می‌پردازند. هرچند که تعداد مطالعات انجام‌شده در این حوزه طیف وسیعی از موضوعات را مورد بررسی قرار می‌دهند، اما پژوهشی در مورد گرایش‌ها و تأثیرات چنین مطالعاتی ارائه نشده است. این مطالعه با طبقه‌بندی که انجام داده است، ۱۷۱ پژوهش منتشرشده در مجلات اصلی گردشگری را مورد بررسی قرار داده است و در واقع به‌نوعی خواهان آن بوده است که راه‌های پژوهشی کشف‌نشده را برای آینده آشکار نماید (کیم و همکاران، ۲۰۱۸: ۴۹-۵۸).

در مطالعه دیگری یانگ^۳ و همکاران یک مرور نظام‌مند در زمینه تحقیقات

1. Gomezelj

2. kim

3. Yang

ریسک و جنسیت در گردشگری انجام داده‌اند. این مطالعه به‌طور سیستماتیک ادبیات ریسک گردشگری را از منظر جنسیتی بررسی می‌کند و هدف آن ترسیم نقشه دانشی در مورد ریسک‌های سفر جنسیتی و الزامات کاوش‌های بیشتر در این زمینه است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اکثر مطالعات ریسک و جنسیت موجود، تجربه مسافران غربی را اولویت‌بندی کرده‌اند. همچنین یافته‌های کمبود تحقیق با تمرکز بر جنسیت، ریسک و چارچوب نظری، کمبود رویکرد تفسیری و انعکاسی را نشان می‌دهد. همچنین شواهد فراوانی از تفاوت جنسیتی در تجربه ریسک گردشگری شناسایی شده‌اند (یانگ، ۲۰۱۷: ۱۰۰-۱۸۹).

راب لو^۱ و همکاران در پژوهشی به مرور نظام‌مند تحقیقات پیرامون گردشگران خروجی چین می‌پردازد. هدف این پژوهش، شناسایی تغییرات و بررسی وضعیت و موضوعات مربوط به توسعه گردشگری خروجی چین بوده است. محقق با بررسی پایگاه‌های داده‌ای مانند گوگل اسکولار و ساینس دایرکت بیش از ۱۲۲ مقاله تجربی و سیاست‌گذاری درخصوص گردشگری خروجی چین، آن‌ها را طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل می‌کند و درنهایت یک چارچوب نظری برای مطالعات آینده در مورد گردشگری خروجی در چین را ارائه می‌دهد. یافته‌های عمده نشان می‌دهد که موضوعات اصلی مربوط به گردشگری خارج از چین شامل تقسیم بازار، انگیزه سفر و رفتار مسافرت است. شایع‌ترین روش‌های گردآوری اطلاعات مصاحبه و پرسشنامه بوده است (لو و همکاران، ۲۰۱۶).

۵. روش تحقیق

گلاس^۲ (۱۹۸۱) و کنت^۳ (۱۹۹۶) مرور نظام‌مند را یکی از شناخته‌شده‌ترین روش‌ها برای مرور تحقیقات گذشته می‌دانند که درواقع جستجوی ساخت‌یافته‌ای است که بر اساس قوانین و ضوابط از قبل تعیین‌شده انجام می‌شود. مرور نظام‌مند، دو خصیصه اصلی دارد؛ نخست آنکه پایایی آن بالاست، یعنی تکرارپذیر است و

-
1. Rob Law
 2. Glass
 3. Kenneth

دوم آنکه در چند مرحله انجام می‌شود. در ابتدا جستجوی بسیار گسترده و با حساسیت بالاست و در مراحل آخر اختصاصی می‌شود (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۶).

مرور نظام‌مند عبارت است از اقدام هماهنگ برای شناسایی سیستماتیک کلیه پژوهش‌های اولیه در دسترس، ارزیابی نقادانه این پژوهش‌ها و سنتز داده‌های مطالعات با کیفیت مطلوب (و در بعضی وارد آنالیز کمی آن‌ها) با یک روش استاندارد و نظام‌مند که برای پاسخ‌دادن به یک سؤال مرتبط انجام می‌شود. مرور متون از آن جهت مهم است که تلاش می‌کند تا متون موجود مرتبط با موضوع مورد نظر را خلاصه کند. مرور سیستماتیک و نظام‌مند متون در واقع مشتمل بر چهار گام اساسی است: ۱. تصمیم‌گیری درخصوص نوع متونی که قرار است، مرور شوند. ۲. مطالعه و درک آنچه نویسندگان در آثارشان آورده‌اند. ۳. ارزیابی ایده‌ها، روش‌های پژوهشی و نتایج هر کدام از آثار. ۴. جمع‌بندی محتوای متون یا اسناد یا شواهد مرور شده (علی‌محمدزاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۳).

جامعه آماری این مطالعه نظام‌مند شامل تمامی مقالات علمی - پژوهشی است که به مطالعه و پژوهش در حوزه گردشگری با رویکرد سیستمی پرداخته‌اند. بر این اساس سعی بر آن شده تا تمامی مقالاتی که در مجلات معتبر علمی و پژوهشی فارسی‌زبان منتشر شده‌اند را مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد.

۶. استراتژی جستجوی مقالات و پژوهش‌های مربوط

پژوهش حاضر علاوه بر مقالات علمی و پژوهشی به بررسی پروژه‌های دانشجویی (در سطح کارشناسی ارشد و دکتری) نیز پرداخته است، لذا به غیر از بررسی پایگاه داده‌ای مقالات مانند پرتال جامع علوم انسانی، پایگاه مجلات تخصصی نور (نورمگز)، بانک اطلاعات نشریات کشور (مگ‌ایران) و پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (سید) به بررسی پژوهش‌هایی که در سامانه پژوهشگاه علوم فناوری اطلاعات ایران (ایران داک) نمایه شده‌اند، نیز توجه کرده و با کلیدواژه‌های مرتبط با سیستم و گردشگری تحقیقاتی که در این حوزه و با این رویکرد تدوین شده‌اند را بررسی کرده است.

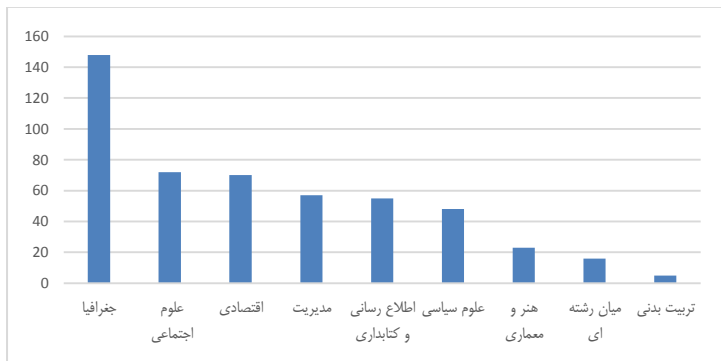
۷. معیارهای انتخاب مقالات و پژوهش‌های مربوط

در این پژوهش سعی بر آن شد تا تمامی کارهای علمی و پژوهشی که به صورت مقاله در نشریات علمی و پژوهشی به چاپ رسیده‌اند و همچنین تحقیقاتی که در دانشگاه‌ها در سطوح کارشناسی ارشد و دکتری از سال ۱۳۸۶ تا پایان سال ۱۳۹۶ منتشر شده‌اند، مورد بررسی قرار گیرند. از مهم‌ترین معیارهای انتخاب کارهای علمی پژوهشی، استفاده از تفکر سیستمی و متدولوژی‌های سیستمی (اعم از سخت و نرم) در انجام تحقیقات بود به این صورت که این امر در عنوان کار پژوهشی یا در چکیده آن اثر ذکر شده باشد.

لذا با جستجوی واژه‌های «گردشگری و رویکرد سیستمی / رویکرد سیستمی و گردشگری» تعداد ۴۹۸ متن که در آن‌ها از این واژگان استفاده شده بود، یافت گردید. بررسی‌ها نشان می‌دهد توزیع این متون در میان مجلات حوزه علوم انسانی متفاوت بوده و مجلات حوزه جغرافیا با اختلاف بالا در صدر این مجلات قرار دارند.

نمودار ۲. سهم متون گروه مجلات مختلف در استفاده از واژه‌های «گردشگری و رویکرد سیستمی» و

«سیستم گردشگری»

منبع: یافته‌های محقق

همچنین در جستجوی مقالات و پژوهش‌های مختلفی که از واژه «سیستم گردشگری» در متون خود بهره‌مند شده‌اند، مشخص گردید که الگوی بالا در مورد این کلیدواژه نیز صدق می‌کند. به عبارتی، مجلات حوزه جغرافیا بیشترین تعداد را دارند.

جدول ۱. پژوهش‌های گردشگری با رویکرد سیستمی بین سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۸۶

ردیف	عنوان	پایان‌نامه/ مقاله	نویسنده	سال	دانشکده/ مجله	کلیدواژه	چکیده
۱	شناسایی اجزای سیستم چند بازیگر گردشگری جمهوری اسلامی ایران و تعیین اثرات متقابل آن‌ها	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	آسیه سخی	۱۳۹۰	دانشگاه علامه طباطبایی	سیاست‌گذاری گردشگری، سیستم گردشگری، نگرش سیستمی، توسعه گردشگری، نرم‌افزار و نسیم	در این تحقیق، پژوهشگر سعی کرده است تا لزوم داشتن نگرش سیستمی در مسائل برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری توسعه گردشگری کشور نشان داده شود. تفکر سیستمی ابزاری قدرتمند برای شناسایی پیچیدگی‌های صنعت گردشگری و تعاملات آن با اقتصاد، محیط‌زیست و ساختارهای بومی است. فعالیت‌های انجام‌شده در این تحقیق را می‌توان به دو مرحله اصلی تقسیم کرد: • در مرحله اول با بهره‌گیری از ادبیات موجود و نظر خبرگان گردشگری کشور بخش‌ها و اجزای تشکیل‌دهنده سیستم گردشگری کشور را شناسایی کرده است. • در مرحله دوم به‌وسیله روش پویایی‌شناسی سیستم، روابط مطلوب بین اجزای شناسایی‌شده در گام اول شناسایی شده و پس از اعمال نظرات خبرگان به‌وسیله نرم‌افزار و نسیم، جهت توسعه گردشگری ایران چارچوب نهایی مورد نظر ترسیم شده است تا نقشه راهی را برای توسعه گردشگری کشور در اختیار مدیران و سیاست‌گذاران این عرصه قرار دهد.
۲	مدلسازی پویایی‌های صنعت گردشگری ایران جهت ارائه راهکارها و استراتژی‌های توسعه و تأثیر آن بر امنیت ملی	پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد	سیما استفندیارپور بروجنی	۱۳۹۲	دانشگاه صنعتی مالک اشتر	تحلیل پویایی‌های سیستم، گردشگری، مدل‌سازی، شبیه‌سازی، سیاست‌گذاری و ارزیابی	در این پژوهش با استفاده از مدل‌سازی دینامیکی در قالب روش تحلیل پویایی‌های سیستم، مسئله عدم توفیق گردشگری ایران، به‌خصوص از منظر جذب گردشگر خارجی، در ابعاد کلان و استراتژیک مدل شده و با استفاده از شبیه‌سازی رفتاری در محیط نرم‌افزار و نسیم مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در نهایت به مدلی دست یافته که صنعت گردشگری ایران را توصیف کرده و با استفاده از شبیه‌سازی رفتار آن را در افق زمانی بیست‌سال آینده پیش‌بینی می‌کند. با آزمون راهکارهای مختلف در محیط شبیه‌سازی، سیاست‌ها و راهکارهایی جهت بهبود وضعیت گردشگری در ایران ارائه شده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: بهره‌گیری بیشتر از گردشگران موجود، برندسازی، استانداردسازی، تبلیغات و بازاریابی، حفاظت از محیط‌زیست، ایجاد توافق راهبردی در ذهن جامعه ایرانی نسبت به گردشگری، توسعه دیپلماسی رسانه، تقویت ذهنیت مثبت جهان نسبت به ایران و ایجاد اعتماد برای سرمایه‌گذاران توسط دولت. بنا بر نتایج شبیه‌سازی مدل دینامیکی ارائه‌شده، با اعمال بسته سیاستی پیشنهادی می‌توان به توسعه صنعت گردشگری کشور در سال‌های آینده امیدوار بود.
۳	گردشگری به‌عنوان یک سیستم (نمونه: مشهد)	مقاله علمی پژوهشی	محمد قاسمی	۱۳۹۰	مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای	سیستم گردشگری، عناصر، کلیت، ارتباط متقابل، عرضه و تقاضا، مدیریت یکپارچه گردشگری، نهادهای فرادست.	هدف اصلی این پژوهش، آن است تا دریچه‌ای نو برای پژوهشگران و مدیران و دست‌اندرکاران گردشگری کشور ایجاد کند و ضمن پرهیز از بخشی‌نگری گردشگری بتواند با ایجاد مدیریت یکپارچه در راستای پویایی گردشگری شهر و منطقه، انطباقی بین عرضه و تقاضا ایجاد نماید. همچنین پژوهش حاضر از مبانی نظری بر پایه نظریه سیستمی است و روش تحقیق به کار گرفته شده توصیفی-تحلیلی از کل به‌جز است. همچنین روش جمع‌آوری اطلاعات بر مبنای کتابخانه‌ای-اسنادی و نیز میدانی است. در این مقاله ابتدا ضمن بیان مسئله و دیدگاه‌های ارائه‌شده توسط سازمان جهانی جهانگردی و سایر نظریه‌پردازان مشهور جهان راجع به‌نظام گردشگری به بررسی و تحلیل گردشگری کلان‌شهر مشهد پرداخته شده و در نهایت راه‌حلی جهت پویایی آن ارائه گردیده است.

<p>۴</p>	<p>ارائه مدلی پویا جهت توسعه گردشگری تاریخی (مورد مطالعه: استان یزد)</p>	<p>مقاله علمی پژوهشی</p>	<p>میرمحمد اسعدی سعید سعیدا اردکانی</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>دوفصلنامه کاوش‌های مدیریت بازرگانی</p>	<p>گردشگری تاریخی، توسعه گردشگری تاریخی، پویایی سیستم</p>	<p>پس از مرور پیشینه تحقیقات انجام شده و شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری تاریخی، مهم‌ترین عوامل مشخص و با استفاده از رویکرد پویایی سیستم، مدلی از این عوامل و روابط عملی بین آن‌ها ترسیم و شبیه‌سازی شده است</p> <p>در این پژوهش مدلی پویا از عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری تاریخی ارائه شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ضرورت جذب گردشگران تاریخی چالشی در سال‌های آینده و در پی آن جلب رضایت گردشگران، عاملی کلیدی در این عرصه خواهد بود. با استفاده از این مدل، رفتار متغیرهای کلیدی، حلقه‌های علی و حساسیت متغیرها بررسی شده است.</p>
<p>۵</p>	<p>امکان‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک</p>	<p>مقاله علمی پژوهشی</p>	<p>محمدرضا رضوانی و مهرنوش مرادی</p>	<p>۱۳۹۱</p>	<p>فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی</p>	<p>امکان‌سنجی، سیستم گردشگری، عرضه و تقاضا، گردشگری روستایی، کویر میقان اراک</p>	<p>در این راستا، هدف تحقیق حاضر امکان‌سنجی توسعه گردشگری بر اساس سیستم تشکیل‌دهنده آن است. جامعه آماری سه گروه شامل گردشگران، ساکنان روستاها و مدیران محلی است که با استفاده از روش تصادفی ۲۷۴ نفر از ساکنان، ۱۵۰ نفر گردشگر و ۳۰ نفر از مسئولان به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری گردید و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی از جمله آزمون T مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد به دلیل عدم شناخت گردشگران و نیز فقدان برنامه بازاریابی و تبلیغات، تقاضای گردشگری در وضع موجود در منطقه در حد ضعیف است. همچنین عناصر تشکیل‌دهنده عرضه گردشگری از دیدگاه خانوار و مسئولان محلی، شامل شاخص‌های جاذبه‌ها، حمل‌ونقل، زیرساخت‌ها و خدمات، پیشبرد فروش و مشارکت در حد خوب است ولی شاخص اطلاعات برخلاف سایر شاخص‌ها در حد ضعیف ارزیابی شد. به‌رحال روستاهای منطقه از جاذبه‌های بالقوه داخلی و فرصت‌های بیرونی مناسبی برای توسعه گردشگری برخوردار هستند. در نتیجه با برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه، فعالیت‌های گردشگری از جمله تبلیغات و بازاریابی، توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری، می‌توان تقاضا برای توسعه گردشگری در سطح روستاهای منطقه را افزایش داد و از نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی در جهت توسعه گردشگری استفاده کافی به عمل آورد.</p>
<p>۶</p>	<p>طراحی یک مدل دینامیک برای صنعت گردشگری در ایران با استفاده از رویکرد پویایی [شناسی سیستم برای افق ایران ۱۴۰۴</p>	<p>پایان‌نامه ارشد / دانشگاه شیراز</p>	<p>علی‌حسین صمدی، علی نقی مصلح شیرازی، آناهیتا روحی</p>	<p>۱۳۹۱</p>	<p>فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی</p>	<p>تفکر سیستمی، پویایی شناسی سیستم، گردشگری خارجی ایران، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴</p>	<p>در این مطالعه یک مدل دینامیکی برای گردشگری ایران طراحی و با شبیه‌سازی آن طی سال‌های ۱۴۰۴-۱۳۸۶ به پیش‌بینی وضعیت این صنعت در آینده و بررسی شرایط لازم برای دستیابی به اهداف آن در ۱۴۰۴ پرداخته است. نتایج حاصل از شبیه‌سازی مدل پایه با استفاده از نرم‌افزار و نسیم نشان می‌دهد که با ادامه وضعیت کنونی، در سال ۱۴۰۴ شاهد ورود حدود پنج و نیم میلیون گردشگر خواهیم بود. این در حالی است که ورود بیست‌میلیون گردشگر خارجی یکی از اهداف صنعت گردشگری در آن سال است. بنابراین، به‌منظور بررسی شرایط لازم جهت دستیابی به این هدف، پیش‌نوشته‌های متفاوتی طراحی و شبیه‌سازی شده است. نتایج حاصل از شبیه‌سازی پیش‌نوشته‌های مختلف نشان می‌دهد که لازم است برای رسیدن به این هدف علاوه بر هماهنگی در عملکرد زیرسیستم‌ها به طور هم‌زمان، تلاش‌هایی در زمینه بهبود اثرگذاری تبلیغات بر جذب گردشگران، آموزش هر چه سریعتر کارکنان این صنعت و افزایش ظرفیت‌های موجود صورت گیرد.</p>

بررسی پژوهش‌های گردشگری در ایران با رویکرد سیستمی ۱۲۷

۷	تحلیل سیستمی اثرات مثبت و منفی توسعه گردشگری ایران با رویکرد آینده‌پژوهی	مقاله علمی پژوهشی	امین فرجی، محمد نعمت‌پور، امید عشریه	۱۳۹۶	فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری	اثرات اقتصادی، گردشگری، اثرات زیست محیطی، اثرات اجتماعی فرهنگی	گسترش صنعت گردشگری علاوه بر ابعاد مثبت می‌تواند ابعاد منفی بسیاری نیز در زمینه‌های- اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی در پی داشته باشد. مقاله حاضر با استفاده از روش تحلیل ساختاری، به مرور و تجزیه و تحلیل پژوهش‌های پیشین و نظرات کارشناسان پرداخته است. هدف اصلی این مقاله شناسایی و اولویت‌بندی اثرات مثبت و منفی گردشگری در مقیاس ملی و در جریان روند توسعه گردشگری ایران است. این اثرات شامل اثرات اقتصادی (افزایش درآمد، ایجاد اشتغال، افزایش هزینه‌های زندگی، ایجاد تورم و غیره)، اثرات اجتماعی- فرهنگی (افزایش مشارکت و سرمایه اجتماعی، احیای ارزش‌های محلی، افزایش شکاف اجتماعی، مصرف‌گرایی و غیره) و اثرات زیست محیطی (بهبود کیفیت محیط، ترویج معماری سبز، کاهش سطح سرانه‌های طبیعی، کاهش ظرفیت تحمل فیزیکی و غیره) است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل سیستمی در محیط نرم‌افزار Micmac استفاده شده است. پژوهش حاضر ضمن ارائه و تنظیم مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در ابعاد اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی- فرهنگی، حاکی از آن است که برای رسیدن به یک سیستم پایدار در گردشگری توجه به اثرات منفی تأثیرگذار به ویژه در حوزه زیست محیطی در درجه اول اهمیت قرار دارد و در مرحله دوم می‌باید بر کاهش اثرات دو وجهی و ریسک به جهت غیرقابل پیش‌بینی بودن تمرکز شود.
۸	بررسی اثرات اقتصادی اجتماعی گردشگری روستایی با استفاده از رویکرد سیستمی (مطالعه موردی: در روستای فرجین در همدان)	مقاله علمی- پژوهشی	مسعود سامیان، حمید بلالی	۱۳۹۲	فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری	توسعه پایدار، گردشگری روستایی، شهرستان همدان، رویکرد تفکر سیستمی	اگرچه توسعه گردشگری از طریق ارتقای سطح و کیفیت زندگی، اشتغال و بهبود شاخص‌های اقتصادی- اجتماعی به عنوان یکی از راه‌های بهبود اقتصاد کشور و رفاه اجتماعی دیده شده است، اما اگر این توسعه به صورت پایدار و با در نظر گرفتن تمامی ابعاد آن صورت نپذیرد، می‌تواند آثار نامطلوب متعددی در زمینه‌های مختلف اقتصادی و طبیعی از جمله تهدید تخریب محیط زیست را به همراه داشته باشد. روش تحقیق در این مطالعه بر اساس رهیافت تلفیقی کمی و کیفی شامل شبیه‌سازی دینامیکی با بهره‌گیری از نرم‌افزار I Think و روش تحلیلی- توصیفی می‌باشد که در آن داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه و مصاحبه از ساکنان روستای فرجین در سال ۱۳۹۱ جمع‌آوری شده است. بررسی‌های حاصل از تحلیل عاملی نشان داد که شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرپذیر از گردشگری روستایی بوده؛ به طوری که حدود ۷۰ درصد از واریانس کل عامل‌ها را تبیین می‌کند.
۹	ارائه ی یک مدل تحلیل محیط با رویکرد سیستمی در برنامه‌ریزی گردشگری؛ (مطالعه ی موردی: شهرستان ماکو)	مقاله علمی- پژوهشی	میرنجف موسوی، مهدی عبدالله‌زاده، امید زینالپور، علی باقری کشکولی	۱۳۹۵	پژوهش‌های جغرافیایی انسانی	رویکرد سیستمی، ماکو، تحلیل محیط، برنامه‌ریزی گردشگری	هدف این پژوهش، ارائه مدل تحلیل محیط با رویکرد سیستمی برای برنامه‌ریزی گردشگری در شهرستان ماکو بوده است. با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت موضوع، رویکرد این پژوهش توصیفی- تحلیلی و هدف آن کاربردی است. در این پژوهش، ضمن شناسایی عامل‌های مؤثر بر برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در شهرستان با استفاده از ماتریس SWOT، تأثیرهای متقابل آن‌ها نیز به روش کمی و با استفاده از روش دیماتل بررسی شد و در نهایت عملکرد نهایی این عامل‌ها، بر اساس تأثیرگذاری و تأثیرپذیری، تفکیک و رتبه‌بندی شد و شکاف موجود بین آن‌ها مشخص شد. در نهایت، با توجه به شرایط حاکم بر گردشگری منطقه، راهبردهایی نیز ارائه شده است. نتایج پژوهش بیانگر وجود قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها در عرصه صنعت گردشگری ماکو است، اما ضعف‌های موجود در عرصه گردشگری شهرستان، بر قوت‌ها غالب است و مانع استفاده از فرصت‌ها و پتانسیل‌ها موجود شده است؛ بنابراین، گردشگری شهرستان ماکو، آنچنان که باید نتوانسته است از پتانسیل‌ها و قوت‌های موجود در زمینه توسعه گردشگری بهره گیرد.

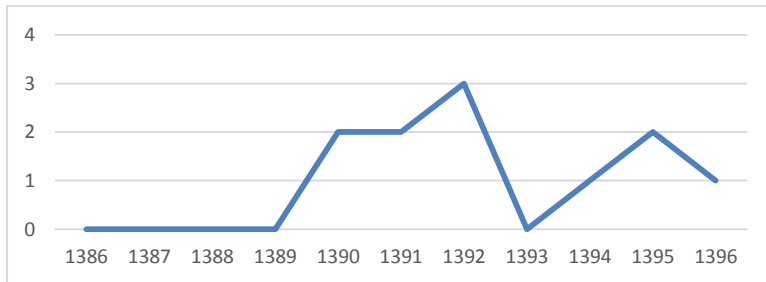
۱۰	ارزیابی سطح ریسک در فرایند توسعه سیستم‌های گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان خرم‌آباد)	مقاله علمی - پژوهشی	حسن علی فرجی سیکبار، محمد سلمانی، اطهره عیاشی	۱۳۹۲	فصلنامه جغرافیا و مخاطرات محیطی	ریسک، ارزیابی ریسک، سیستم‌های گردشگری، شهرستان خرم‌آباد	این پژوهش درصدد شناسایی ریسک‌ها، از طریق فرایند ارزیابی و مدیریت ریسک و همچنین در تلاش برای بررسی وضعیت ریسک‌های گردشگری و تخمین سطح و طبقه‌بندی آن‌ها در شهرستان خرم‌آباد است. در این مطالعه از دیدگاه سیستم گردشگری برای بررسی ریسک‌ها استفاده شده است. برای این منظور با بررسی ادبیات نظری و تکمیل پرسشنامه توسط دو گروه مدیران و گردشگران در سیستم گردشگری شهرستان خرم‌آباد استفاده شد. نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که در بین ریسک‌های شناسایی شده در منطقه مورد مطالعه که عبارتند از: ریسک‌های سیاسی، ریسک‌های حقوقی، ریسک‌های اقتصادی و مالی، ریسک‌های اجتماعی- فرهنگی، ریسک‌های بهداشتی و محیطی، ریسک‌های تکنولوژیکی، ریسک‌های ساختاری، عملکردی و ریسک‌های ایمنی و امنیت و ریسک‌های تکنولوژیکی بیشترین احتمال وقوع را دارند. بیشترین مقدار شدت، مربوط به ریسک‌های ساختاری و عملکردی است. همچنین از طبقه‌بندی ریسک‌ها که در ساختار سیستماتیک گردشگری شهرستان خرم‌آباد مشخص شد، سطح ریسک در این محدوده، نسبتاً بالاست و مهم‌ترین سطح ریسک مربوط به ریسک‌های ساختار مدیریتی و عملکردی می‌باشد.
۱۱	نقش رویکرد سیستمی در گسترش گردشگری با تأکید بر مناطق روستایی (هدف گردشگری: استان کردستان)	مقاله علمی پژوهشی	سعدی محمدی، بدریه تابا، سیوان اسدی	۱۳۹۵	فصلنامه فضای گردشگری	گردشگری روستایی، سیستم گردشگری، تکنیک سوات	این پژوهش با هدف ترسیم دیدگاه جامع و مبتنی بر رویکرد سیستمی از منطقه مورد نظر برای آسیب‌شناسی وضع موجود و ارائه راهبردهای عملی برای برون‌رفت و رسیدن به وضع مطلوب تدوین شده است. با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و پرسشنامه در میان ۱۰۰ نفر از خبرگان به تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و سایر آزمون‌های آماری مانند آزمون T و فریدمن و استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Expert choice پرداخته است و با استفاده از تکنیک سوات به بررسی ابعاد عرضه و تقاضا در منطقه هدف پرداخته است و در نهایت نیز راهبردهایی را برای برون‌رفت از وضعیت فعلی به مطلوب ارائه داده‌اند.

منبع: یافته‌های محقق

۸. روند مطالعات انجام شده

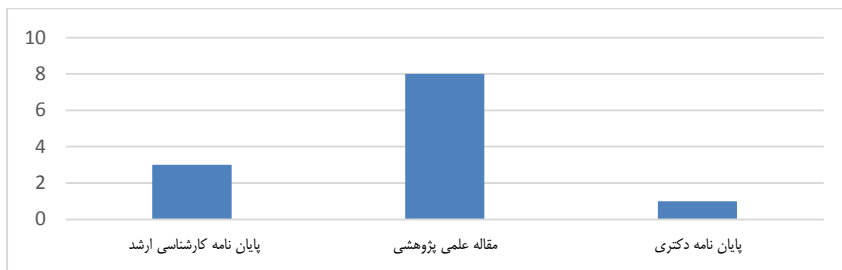
بررسی‌های محقق نشان می‌دهد که پرداختن به موضوع گردشگری در ایران با رویکرد سیستمی و تحلیل این پدیده پیچیده و چندوجهی با استفاده از دیدگاه سیستمی بسیار کم‌فروغ بوده و به نوعی می‌توان گفت نخستین پژوهش‌ها در سال ۱۳۹۰ به کوشش قاسمی که به بررسی گردشگری شهر مشهد و ترسیم فضای حاکم بر آن به عنوان یک سیستم، برمی‌گردد. پژوهش آسیه سخی در مقطع کارشناسی ارشد مدیریت گردشگری در دانشگاه علامه طباطبائی از نخستین کارهایی است که به صورت منطقی و جامع از رویکرد سیستمی استفاده کرده است. نمودار زیر به نوعی نشان‌دهنده همه پژوهش‌های صورت گرفته اعم از مقالات علمی-پژوهشی و پروژه‌های تحقیقاتی دانشجویان در مقاطع تحصیلات تکمیلی است.

نمودار ۳. روند مطالعات انجام شده در حوزه گردشگری با رویکرد سیستمی

منبع: یافته‌های محقق

نمودار ۴. تعداد پژوهش‌ها و مطالعات صورت گرفته به تفکیک سطوح انتشار

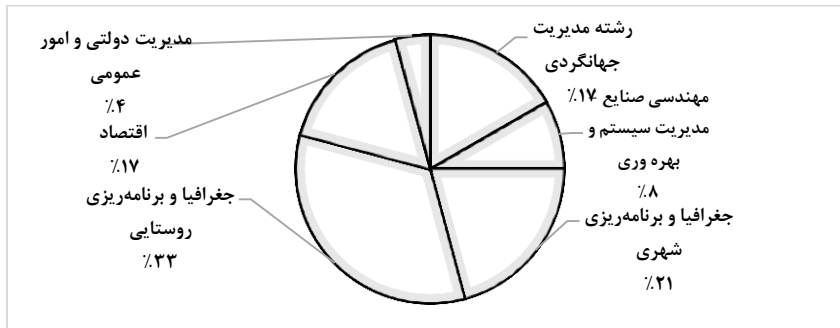
منبع: یافته‌های محقق

نکته‌ای که در ارتباط با نمودار بالا باید گفت این است که غالب پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه به صورت مقالات علمی-پژوهشی چاپ شده در نشریات بوده، هرچند این مقالات با پایان‌نامه‌ها هم‌پوشانی داشته و بسیاری از آن‌ها خروجی از این پایان‌نامه‌ها بوده است. ولی در مجموع می‌توان گفت که تاکنون فقط یک پایان‌نامه در سطح دکتری و تنها سه پایان‌نامه در سطح کارشناسی ارشد در رابطه با موضوع گردشگری با استفاده از رویکرد سیستمی انجام شده است؛ و به عبارتی می‌توان گفت در این حوزه واقعاً فقر وجود دارد. چراکه باوجود اینکه صنعت گردشگری ذاتاً پدیده‌ای با پیچیدگی بالاست و در آن بازیگران و ذینفعان مختلفی وجود دارند، ولی تبیین این صنعت در ایران با استفاده از رویکرد سیستمی هنوز به صورت کافی مورد پژوهش نبوده است.

۹. ویژگی‌های پژوهشگران مقالات حوزه گردشگری با رویکرد سیستمی

بررسی‌ها نشان می‌دهد که غالب پژوهشگرانی که در حوزه ارتباط بین صنعت گردشگری با رویکرد سیستمی به تحقیق پرداخته‌اند، افرادی بودند که در حوزه جغرافیا (برنامه‌ریزی شهری و روستایی) فعالیت دارند. به عبارتی می‌توان گفت نیمی از کسانی که در تحقیقات خود در حوزه گردشگری از رویکرد سیستمی بهره برده‌اند، این افراد هستند. هر چند که بررسی‌های پژوهشگر نشان می‌دهد که در یک دهه اخیر نیز بیشترین پژوهش‌هایی که در ایران در حوزه گردشگری به چاپ رسیده‌اند در مجلاتی بوده است که به نوعی مربوط به جغرافیا و حوزه‌های نزدیک به آن بوده است. درنهایت می‌توان گفت که هم مجلات حوزه جغرافیا و هم محققان رشته‌های جغرافیا در حوزه تحقیقات گردشگری در ایران پیشگام بوده‌اند که این امر در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر نیز صدق می‌کند.

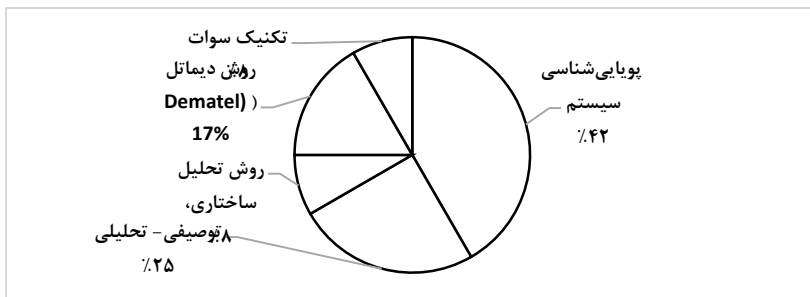
نمودار ۵. رشته تحصیلی پژوهشگران حوزه گردشگری و سیستم

منبع: یافته‌های محقق

۱۰. روش‌شناسی پژوهش‌های حوزه گردشگری و رویکرد سیستمی

بررسی روش‌های استفاده‌شده توسط محققان و پژوهشگران این حوزه نشان می‌دهد که استفاده از روش پویایی‌شناسی سیستم، بیشترین کاربرد را در بین روش‌های مورد استفاده داشته است. این روش با استفاده از سازوکاری که دارد هم روندهای گذشته را را ارزیابی می‌کند و هم با استفاده از داده‌ها و داشته‌های پژوهشگر می‌تواند سناریوهایی را نیز برای آینده پیش‌بینی کند. نکته‌ای که باید بیان نمود این است که پژوهش‌های استفاده‌کننده از این روش، بیشتر صنعت گردشگری در ایران را مورد بررسی قرار داده و فضای کلی حاکم بر آن و پیچیدگی‌ها و ذینفعان آن را شناسایی کرده‌اند. آمار ۴۲ درصد روش پویایی سیستم نشان می‌دهد که پژوهش‌های این حوزه هنوز ورودی به روش‌های دیگری که می‌تواند تبیین‌کننده سیستم گردشگری کشور باشد، نداشته‌اند و فضا برای استفاده از دیگر روش‌ها مانند متدولوژی سیستم‌های نرم و نظریه بازی‌ها و غیره که به نوعی از تحلیل سیستمی استفاده می‌کنند، وجود دارد. نکته‌ای که باید یادآوری کرد اینکه تقریباً در همه پژوهش‌های صورت‌گرفته مصاحبه‌ها یا پرسشنامه‌هایی طراحی شده است که توسط آن با کارشناسان و متخصصان حوزه گردشگری ارتباط برقرار کرده و توانسته‌اند که نظرات بازیگران مختلف را گردآوری و جمع‌بندی نمایند.

نمودار ۶. روش‌شناسی پژوهش‌های حوزه گردشگری و رویکرد سیستمی

منبع: یافته‌های محقق

۱۱. مهمترین کلید واژه‌های تحقیقات گردشگری با رویکرد سیستمی

بررسی تحقیقات گردشگری با رویکرد سیستمی نشان می‌دهد که واژه «سیستم گردشگری» و «نگرش سیستمی» پرکاربردترین واژه‌هایی هستند که در این تحقیقات مورد استفاده قرار گرفته‌اند. همچنین «پویایی‌های سیستم»، «سیاستگذاری گردشگری» و «گردشگری» از واژه‌هایی هستند که در مراتب بعد قرار دارند. درواقع، می‌توان گفت ترسیم نقشه واژگان مورد استفاده در این پژوهش‌ها، ما را به این مهم رهنمون می‌کند که این پژوهش‌ها چه مسائلی از گردشگری را مدنظر قرار داده‌اند و درواقع استفاده از رویکرد سیستمی و تجزیه و تحلیل صنعت گردشگری با این رویکرد، حول چه موضوعات و مسائلی بوده است. این نقشه هدایتگر این موضوع است که درواقع دغدغه محققان از پرداختن به موضوع گردشگری از دریچه سیستمی چه مواردی را شامل شده و چه اهدافی را دنبال کرده‌اند.

نمودار ۷. مهم‌ترین کلیدواژه‌های تحقیقات گردشگری با رویکرد سیستمی

سیستم گردشگری	پویایی‌های سیستم	سیاستگذاری گردشگری		توسعه گردشگری	عناصر	کلیت	ارتباط متقابل	مدیریت یکپارچه
		گردشگری	نرم‌افزار و نسیم	نهادی فرادست	امکان‌سنجی	گردشگری خارجی ایران	سند چشم‌انداز	اثرات اقتصادی
			شبه‌سازی	گردشگری تاریخی	الزامات زیست‌محیطی	توسعه پایدار	برنامه‌ریزی گردشگری	ریسک
نگرش سیستمی	گردشگری روستایی	عرضه و تقاضا	مدل‌سازی	توسعه گردشگری تاریخی	اثرات اجتماعی فرهنگی	تحلیل محیط	ارزیابی ریسک	تکنیک سوات

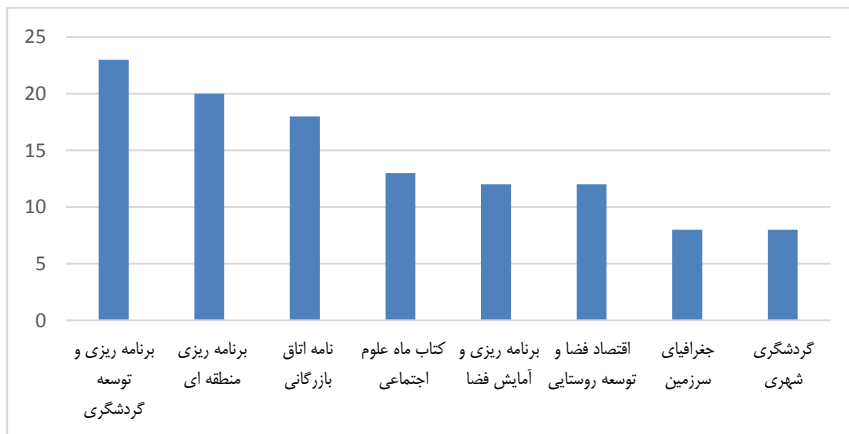
منبع: یافته‌های محقق

۱۲. وضعیت مجلات در ارتباط با استفاده مقالات از واژه گردشگری و

رویکرد سیستمی

در بررسی‌های محقق از وضعیت کاربرد واژه «گردشگری و رویکرد سیستمی» مشخص شد که تعداد ۴۹۸ متن از مقالات از این واژه یا تشابهات آن استفاده کرده‌اند و ۸ مجله اصلی که بیشترین استفاده از این واژه را داشته‌اند، مشخص شد. پس از گروه جغرافیا که در تعداد مقالات در حوزه گردشگری و همچنین سیستم گردشگری سرآمد است مجلاتی که در گروه علوم اجتماعی، اقتصاد و مدیریت منتشر شده‌اند، رتبه‌های بعدی را دارند. این را می‌توان ناشی از این امر دانست که گردشگری در ساختار آکادمیک کشور در دانشگاه‌های مختلف زیرمجموعه دانشکده‌ها و گروه‌های گوناگونی تأسیس و تشکیل شده است و به گردشگری از دریچه‌های متفاوتی پرداخته شده است. باید توجه کرد که دانش حوزه گردشگری در کشور بسیار نوپا و سطحی است و هنوز بسیاری از تولیدات علمی در این حوزه زایش درونی نبوده و جوابگو و حل‌کننده‌ها مسائل گردشگری ایران نیستند. از طرف دیگر، غالب مجلات حوزه گردشگری نیز توسط افرادی اداره می‌شود که به نوعی تخصصی با یکی از شاخه‌های علم جغرافیا ارتباط دارند.

نمودار ۸. مهم‌ترین مجلات در استفاده از واژه «گردشگری و رویکرد سیستمی»

نتیجه‌گیری

مطالعه و بررسی جهت‌گیری و جریان پژوهش‌های هر رشته گویای مسائل ذهنی، پارادایم‌ها و روش‌هایی است که پژوهشگران آن حوزه به آن پرداخته‌اند و نشان‌دهنده روندها و سطوح دانش تولیدی در آن رشته است.

نگاه سیستمی به پدیده‌ای مانند گردشگری با ویژگی‌های چندوجهی و بازیگران و ذینفعان مختلف می‌تواند ابعاد این حوزه را شفاف‌تر نماید. با وجود سابقه بسیار زیاد استفاده از رویکرد سیستمی در تجزیه و تحلیل پدیده گردشگری در کشورهای توسعه‌یافته در این صنعت، اما همچنان در کشور ما ضعف بسیار زیادی در این امر ملاحظه می‌شود. غالب پژوهش‌های صورت‌گرفته در کشور، در حوزه گردشگری و رویکرد سیستمی در سطح محلی بوده و منجر به گزاره راهبردی قابل اجرا نشده است. هرچند می‌توان گفت که ضعف پرداختن با رویکرد سیستمی مختص حوزه گردشگری نیست، با این وجود دانش تولیدی در این حوزه با رویکرد سیستمی بسیار ضعف دارد. عدم ورود دانشگاه‌های معتبر در مقاطع تحصیلات تکمیلی یکی از عواملی است که حرکت به سمت تولیدات علمی با این رویکرد را کند کرده است. پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه از مبانی و چارچوب نظری ضعیفی برخوردار بوده و نتوانسته‌اند با نگاه علمی و تحلیلی صحیح به شناسایی بازیگران مختلف این صنعت در سطح کلان بپردازند. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد بیش از ۵۰ درصد محققانی که به پژوهش در این زمینه پرداخته‌اند از پایه دانشی جغرافیا بهره‌مند بوده‌اند و این امر هم می‌تواند از دلایلی باشد که منجر به عدم تولید دانش علمی دقیق حوزه گردشگری با رویکرد سیستمی باشد.

با وجود اینکه بسیاری از پژوهش‌ها به سیستم گردشگری اشاره نموده‌اند و اذعان کرده‌اند که این پدیده نیازمند یک بررسی سیستمی است، ولی پژوهش‌های صورت‌گرفته نتوانسته‌اند بازیگران این حوزه را شناسایی، دسته‌بندی و تحلیل نمایند. صنعت گردشگری به واسطه بین‌بخشی بودن تصمیمات و سیاست‌گذاری‌هایش نیازمند فهم دقیق از قدرت و اثرگذاری بازیگران مختلف آن

دارد. وجود این حجم از بازیگران و هماهنگی بین آن‌ها برای توسعه شاید در هیچ‌یک از حوزه‌های دیگر ضرورت نداشته باشد، اما این امر در توسعه صنعت گردشگری یک ضرورت و الزام است.

از جهتی دیگر بررسی‌ها نشان می‌دهد گونه‌های مختلف گردشگری مانند گردشگری فرهنگی - تاریخی، گردشگری طبیعی، گردشگری سلامت، گردشگری تفریحی و ورزشی و... بازیگران مختلف و متفاوتی دارند و بسته به اینکه کدام یک از گونه‌های گردشگری با دیدگاه سیستمی بررسی و ارزیابی شود، می‌تواند نتایج متفاوتی را دربر داشته باشد. تحلیل پژوهش‌های صورت گرفته هم در سطح ملی و هم محلی نشان از تشابه راهکارهای ارائه شده دارد. به عنوان مثال، «بازاریابی گردشگری» یکی از توصیه و راهبردهای پیشنهادی در غالب این پروژه‌ها است؛ همچنین اکثر پیشنهادها ارائه شده سیاست کلی هستند نه راهکار اجرایی و پشتوانه آن‌ها نیز عموماً مباحث نظری است تا تجربی.

در نهایت می‌توان این گونه بیان کرد که آثار علمی در حوزه گردشگری با رویکرد سیستمی هنوز هویت دانشی پیدا نکرده و نتوانسته است در میان تحقیقات مرتبط با گردشگری برای خود جایگاهی داشته باشد. از طرفی هنوز مجله تخصصی در کشور با این رویکرد وجود نداشته که بتواند آثاری که در حوزه‌های مختلف با این رویکرد نگاشته می‌شوند، را منتشر کند. همچنین هنوز بررسی گردشگری با رویکرد سیستمی نتوانسته است به عنوان یکی از سرفصل‌های آموزشی این رشته در مقاطع مختلف قرار گیرد و ضعف پرداختن به این حوزه و صنعت با دید سیستمی ادامه دار خواهد بود. از طرف دیگر نیز، هیچ‌کدام از دستگاه‌ها و نهادهای مسئول در امر گردشگری تاکنون به اهمیت پرداختن به این صنعت با رویکرد سیستمی پی نبرده‌اند و تقاضایی از جانب آن‌ها صورت نگرفته است؛ چراکه بررسی‌ها نشان می‌دهد که تاکنون پروژه‌ای با این رویکرد توسط هیچ‌یک از نهادهای درگیر در امر گردشگری سفارش داده نشده یا به انجام نرسیده است.

پیشنهاد نگارندگان بر این است که اساتید، محققان و پژوهشگران حوزه

گردشگری با قرار دادن این رویکرد در محور تحقیقات خود به تولید ادبیات و دانش روز همت گمارند و جنس پژوهش‌ها ناظر به مسائل اصلی گردشگری در سطح ملی و سیاستگذاری کلان باشد تا بتوان به ترسیم محیط کلان و نظام حاکم بر این صنعت پرداخت. از طرف دیگر، نهادهای درگیر در امر گردشگری مانند سازمان متولی این امر در کشور، هم مسیری را هموار نمایند تا محققان بیشتری ترغیب گردند که با استفاده از این رویکرد به چاره‌جویی برای حل مسائل و مشکلات این حوزه به تحقیق و پژوهش بپردازند.

منابع

- اسعدی، میرمحمد و سعید سعیدا اردکانی (۱۳۹۴). «ارائه مدلی پویا جهت توسعه گردشگری تاریخی (مورد مطالعه: استان یزد)»، *کاوش‌های مدیریت بازرگانی*، سال هفتم، شماره ۱۴.
- اسفندیارپور بروجنی، سیما (۱۳۹۲). «مدل‌سازی پویایی‌های صنعت گردشگری ایران جهت ارائه راهکارها و استراتژی‌های توسعه و تأثیر آن بر امنیت ملی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مالک اشتر.
- بستان، زهرا، مژگان عظیمی‌هاشمی، حسین میرزایی و هادی اصغری (۱۳۹۶). «مرور نظام‌مند پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گردشگری در ایران»، *میراث و گردشگری*، سال دوم، شماره ۵، ۱۸۸-۱۶۷.
- بیات، ناصر، سیدعلی بدری، محمدرضا رضوانی و حسنعلی فرجی‌سبکیار (۱۳۹۲). «مطالعات گردشگری روستایی در ایران: ارزیابی تحلیلی اسنادی از مقالات انتشاریافته فارسی»، *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، شماره ۶، ۱۲۸-۱۰۹.
- رضوانی محمدرضا و مهنوش مرادی (۱۳۹۱). «امکان‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک»، *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، سال اول، شماره ۲، ۴۰-۱۵.
- سخی، آسیه (۱۳۹۰). «شناسایی اجزای نظام گردشگری ایران جمهوری اسلامی ایران و تعیین اثرات متقابل آن‌ها»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- سمیعی سحر و مریم‌سادات غیاثیان (۱۳۹۴). «تحلیل گفتمان مدیران و نخبگان کشور درباره صنعت گردشگری در ایران»، *مطالعات مدیریت گردشگری*، سال دهم، شماره ۳۱، ۱۸-۱.
- صمدی، علی حسین، علی نقی مصلح شیرازی و آناهیتا روحی (۱۳۹۱). «طراحی یک مدل دینامیک برای صنعت گردشگری در ایران با استفاده از رویکرد پویایی‌شناسی سیستم برای افق ایران ۱۴۰۴»، *مدلسازی اقتصادی*، سال ششم، شماره ۱، ۸۹-۶۵.
- ضیایی، محمود و مژگان تراب‌احمدی (۱۳۹۱). *شناخت صنعت گردشگری با رویکرد سیستمی*، تهران: علوم اجتماعی.
- عظیمی‌هاشمی، مژگان، زهرا بستان و هادی اصغری (۱۳۹۶). «مرور نظام‌مند مقالات

- پژوهشی در حوزه مطالعات اجتماعی گردشگری شواهدی از تحلیل محتوای نشریات علمی پژوهشی کشور»، *مطالعات اجتماعی گردشگری*، سال پنجم، شماره ۹، ۹۵-۵۷.
- علی محمدزاده، خلیل، سیده فاطمه محبی و طاهره لباف (۱۳۹۲). «مرور نظام مند سه دهه مقالات پژوهشی و راهبردهای مدیریت سلامت جمعیت «علل سزارین»، *مطالعات راهبردی زنان*، سال شانزدهم، شماره ۶۱، ۵۷-۷.
- قاسمی، محمد (۱۳۹۰). «گردشگری به عنوان یک سیستم (نمونه: مشهد)»، *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، سال نهم، شماره ۱۷، ۳۵-۱.
- کلانتری عبدالحسین، پیام روشنفکر و جلوه جواهری (۱۳۹۰). «مرور سه دهه تحقیقات «علل طلاق» در ایران»، *مطالعات راهبردی زنان*، سال چهارم، شماره ۵۳، ۱۶۲-۱۲۹.
- محمدی سعدی، بدریه تابا و سیوان اسدی (۱۳۹۶). «نگرش سیستمی در گسترش گردشگری با تاکید بر مناطق روستای هدف گردشگری در استان کردستان»، *فضای گردشگری*، سال ششم، شماره ۲۲، ۸۶-۶۱.
- مرعشی، سیدجعفر، وحیده بلیغ و علی غیاث‌آبادی (۱۳۹۱). *تفکر سیستمی و ارزیابی کارآمدی آن در مدیریت جامعه و سازمان*، تهران: سازمان مدیریت صنعتی.
- موسوی میرنجف، مهدی عبدالله‌زاده، امید زینالپور و علی باقری‌کشکولی (۱۳۹۵). «ارائه یک مدل تحلیل محیط با رویکرد سیستمی در برنامه‌ریزی گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان ماکو)»، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، سال چهل‌وهشتم، شماره ۱، ۱۸-۱.
- Chloe Shinae Kim, Blake Hui Bai, Peter Beomcheol Kim, KayeChon (2018). "Review of reviews: A systematic analysis of review papers in the hospitality and tourism literature", *International Journal of Hospitality Management*, Vol.70, 49-58.
- David Gough, Sandy Oliver, James Thomas (2017), *An Introduction to Systematic Reviews*, SAGE.
- Elaine Chiao LingYang, CatherynKhoo-Lattimore, Charles Arcodia, (2017). "A systematic literature review of risk and gender research in tourism", *Tourism Management*, Vol.58, 89-100.
- Glass, Gene V; McGaw, Barry; & Smith, Mary Lee (1981). *Metaanalysis in Social Research*, Beverly Hills, CA: SAGE.
- Goeldner, C. R. & Ritchie J. R. (2009). *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, JOHN WILEY & SONS, INC.
- Gomezelj, D. O. (2016). "A systematic review of research on innovation in hospitality and tourism", *International Journal of Contemporary*

- Hospitality Management*, Vol.28, Issue.3, 516-558.
- Guilherme Lohmann, Alexandre Panosso Netto (2016). *Tourism Theory: Concepts, Models and Systems*, illustrated, CABI.
- Holden, Anderew. (2008). *Environment and Tourism*, Second Edition, Routledge
- Julia H. Littell, Jacqueline Corcoran, Vijayan Pillai (2008). *Systematic Reviews and Meta-Analysis*, illustrated, Oxford University Press, USA.
- Kenneth D. (1996). *Statistical Methods in Education & Psychology*, Third Edition, Boston: Allyn & Bacon.
- Rob Law, Sunny Sun, Davis Ka Chio Fong, Lawrence Hoc Nang Fong, Hui Fu, (2016). "A systematic review of China's outbound tourism research", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol.28, Issue.12, 2654-2674.
- Scott, N. Cooper, N. S. R. B. C. & Baggio, R. (2008). *Network analysis and tourism: From Theory theory to practice*, Channel View Publications.
- Torgerson, C. (2003). *Systematic Reviews* (Continuum Research Methods), illustrated, A&C Black.
- Virtanen, H. and Björk, P. (2005). "What tourism project managers need to know about co-operation facilitators", *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, Vol.5, No.3, 212-230.